

A Jász Múzeum gyűjteményei

Néprajzi gyűjtemény

A Jász Múzeum gyűjteményei közül a néprajzi a leggazdagabb és a legtekintélyesebb. A 145 éve folyamatosan gyarapodó anyag egy részét állandó kiállításon szemlélhetik meg a látogatók, míg másik része raktárak polcain várja, hogy közönség elé kerüljön. A hatalmas tárgy együttesnek szép számmal vannak olyan darabjai, amelyek formai szempontból vagy díszítés tekintetében kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Ilyen többek között a múzeum méhlokás gyűjteménye, amelynek legszebb és legrégebb darabja egy 1770-ből, Jászapátiból származó, egy fából kialakított méhköpi, de nagy formagazdagságot mutatnak a szalmából vagy gyékényből fonott méhlokások is. A különösen szép tárgyak sorába tartoznak Nagypál Miklós mivesen faragott pásztorbotjai, mozsarai, valamint az a 18. század elejéről való, szép faragású kézimalom, amelyet a Jászságban *lélekszárító malomnak* neveznek, az 1875-ből való, házi készítésű, hatalmas méretű, robosztus, középszerűs szőlőprés, népies nevén *sutú*.

A néprajzi gyűjtemény jelentős hányadát képezi az egykori vízi élet, a szilaj és az istállózó állattartás, a földművelés, a gabona feldolgozás és a paraszti háztartás eszközanyaga. A kenderfeldolgozás munkaeszközei közül szépségükkel, mives faragásukkal kiemelkednek a gazdagon díszített, ún. *csörgős guzsalyok*, a tároló edények közül pedig a rendkívül változatos formájú, szalmából vagy gyékényből fonott termény- és tojástartó *kupulykák, tobozok*. A régi vallási élet emlékei között különös szépséggel bírnak az egykori vallásos társulatok szobrai (Szent Flórián szobra – 17. század, Szent Vendel szobra – 19. század), a 18. századi ún. *paraszt madonnák*, a görög szentföldi ikon és triptichon.

A *néprajzi gyűjteményen* belül kiemelt jelentőségű a játékgyűjtemény, amelynek első darabjai még az 1910-es évekből származnak, jelentősen gyarapodott az 1988-ban és 2019-ben rendezett játékkiállítások alkalmával. A viselet gyűjteményben különösen figyelemre méltóak a női viselet darabjai (vállkendők, főkötők, pruszlikok, nyárikák, ujjas lajblik, ún. öltönyök, kecelék, himzett ködmönök, rókaprémes mente), valamint a gazdagon himzett férfi subák, de igen jelentősek a változatos formájú, finom kelméjű, szép himzésű fehéreneműk is (ágyhuzatok, terítők, pendelyek, ágykabátok, babaholmik stb.). Kiemelt helyet foglalnak el a gyűjteményben a napjainkban működő jászági himző asszonyok mives, jász mintával himzett textíliái (terítők, futók, párnák, függönyök, zsebkendők) is.

A ruhák tárolására való alkalmatlanságok közül említést érdemelnek a festett, tulipános ládák, sublótók és faragott *fennállók és sifonyok*. A bútorgyűjtemény legszebb együttese a Jankó János által gyűjtött, a 19. század derekáról, Jászapátiból származó festett szobabútor, amely 1896-ban szerepelt a millenniumi országos néprajzi kiállításon. A kismesterségek közül pedig különösen a szűcsök, csizmadiák és a kovácsok eszközanyaga számottevő.

A Jászság tanyasi iskoláinak megszüntetésével jelentős *iskolatörténeti anyag* (dokumentumok és tárgyak) került a Jász Múzeumba.

Helytörténeti gyűjtemény

Törzsanyagát a régi polgári élet használati tárgyai és az egykori Jász-Kun Kerület tárgyi emlékei képezik. Közülük különösen figyelemre méltók a történelmi zászlók egyenruhák, a kerekudvari Gosztonyi család relikviái, ékszerei, dr. Bathó Kálmán királyi közjegyző evőeszköz készlete, a Muhoray család úti evőkészlete, Sóty Zoltán mülakatos mester mives alkotásai, valamint a jászkunok 1775-ben készült, egyedülálló zárszerkezettel bíró, kovácsoltvas, ún. *privilegiális ládája*. Igen jelentősek a jászági művészek (Palotásy János,

Beleznay Antal, Tarnay Alajos, Riszner József dalköltők, Székely Mihály operaénekes) hagyatéka is.

A helytörténeti gyűjtemény az elmúlt években a jászberényi Lehel Filmszínház 1960-as 70-es évekből származó több száz darabból álló moziplakáttal, Varga József jászberényi fafaragó gazdag hagyatékával, jelentős *egyházi anyaggal* (elsősorban egyházi ruházat, dokumentumok), valamint a jászberényi Nagyboldogasszony r.k. templom alatti kripta feltárása során előkerült restaurált leletekkel (halotti ruha, festett és gyönggyel kivert koporsók, olvasók, ruházat, lábbelik) gyarapodott.

A helytörténeti gyűjteményben kiemelt helyet foglal el az ország egyik legrégebbi történelmi ereklyéje, a legendás *Lehel kürtje* vagy más néven *Jáskürt*. A 12. század második feléből származó, gazdagon faragott, elefántcsont kürthöz fűződik egyik legszebb hősi mondánk, a Lehel monda. A kürt minden korban a jászok összetartozását szimbolizálta. Az egykori jász kapitányok gyakran viselték hatalmi jelvényként, de jeles ünnepeken ebből ittak egymás egészségére is. A kürt ma is a jászok legféltettebb kincse, amit csak igen jeles alkalmakkor vesznek ki szentélyéből, s szólaltatják meg a közönség nagy örömeire.

Képzőművészeti gyűjtemény

Alapjait még a múzeum létrehozásakor rakták le. Magánszemélyek adományaként került a gyűjteménybe a jász történelmi múlt számos jeles képviselőjének (jászkapitányok, városi polgárok, művészek) portréja. Ez az ún. történelmi arcképcsarnok a későbbi évtizedekben tovább gazdagodott. Ugyancsak régtől fogva képviselik magukat a gyűjteményben a jászági festők is (Vágó Pál, Gecse Árpád, Sáros András, Benke László, Makkay József, Litkey József, Vuics István), de alkotásai mellett ott találjuk Than Mór monumentális portréit is.

A Jász Múzeum által rendezett jászági kortárs képzőművészek (B. Jánosi Gyöngyi, Velkeiné Pócz Ilona, Nagyné Koncz Éva, Hajas Gyula) kiállítása révén számos alkotással gyarapította képzőművészeti gyűjteményét. Szakmuzeológus hiányában a gyűjtemény lezárásra került.

Régészeti gyűjtemény

A Jász Múzeum 145 éves fennállása első évtizedeiben kevés régészeti tárgyi emlék került a birtokába. Ezért a korai években régészeti gyűjteményről nagyon nem is beszélhetünk. Az első ember, aki igen sok és jelentős régészeti anyagot gyűjtött, és gyarapította a múzeum régészeti gyűjteményét, Hild Viktor volt. Az 1902 és 13 között múzeumőri feladatokat ellátó Hild hatalmas érme- és régészeti gyűjteményt épített fel. Ezt a gyűjteményt azonban magángyűjteményként tovább vitte Szolnokra, ahol a később megalakult Damjanich János Múzeum régészeti gyűjteményének magját alkotta. Hild Viktor kutatásaiból származik az a római sírkő, mely Jászboldogháza határából került elő 1899-ben, és a Jász Múzeum régészeti gyűjteményének első darabjai között tartjuk számon. Ez idő tájt kerülhetett a múzeumba a jászszentandrászi La Téne-kori harcos sírjából előkerült leletek, illetve az akkori mészhomok téglagyár területéről előkerült késő rézkori leletegyüttes (1912), melyek a múzeum régészeti gyűjteményét gyarapították.

1913-ban Banner János lett a Jász Múzeum vezetője. Bár később Szegeden Banner a Kolozsvári Egyetemről átköltöztetett régészeti iskola vezetője lett, és igen sok feltárást vezetett Csongrád megyében, a Jászországban azonban nem végzett régészeti tevékenységet. A múzeumi gyűjteményt azonban rendszerezte, mely munka azonban elveszett az évek során.

A Jász Múzeum régészeti gyűjteményének igazi megalapítója Komáromy József volt. Komáromy még Réz Kálmán igazgatósága alatt kezdte el életét összekötni a múzeummal, és több feltárást is végzett a múzeum számára. Ekkor kerültek be az első leletek Jászberény-

Belső-szőlők vagy Négyszállás lelőhelyről. A feltárásokon kívül 1943-ra már igen jelentős volt a régészeti gyűjtemény, melyet az akkor kiadott A jászberényi Jász Múzeum Évkönyve 1938-43 kiadvány is bemutat. Az akkori hazai régészet legnagyobb neveit felsorakoztató cikkek által egy jelentős gyűjtemény bontakozik ki a szemünk előtt. Sajnos, több lelet-együttesnek, mint például a Pusztakerekudvarról és a Fehértói-homokbánya területéről előkerült szarmata kerámiák gyűjteménybe kerülésének idejét nem tudjuk. Az évkönyv alapján megtudhatjuk azt is, hogy a Jászságban ekkor már több feltárást is végzett a Magyar Nemzeti Múzeum. Azonban az innen előkerült régészeti leletek a Nemzeti Múzeum gyűjteményét gyarapították. Ekkorra már egy nagyon aktív, főleg segítő civilekből álló csapat segítette a múzeum munkáját. Ebbe a csapatba tartozott Prückner (később Porteleki) József, Blénessy János, Németh Ferenc. Prückner József halála után a múzeumra hagyományozta régészeti gyűjteményét, mely a mai napig a Jász Múzeum régészeti gyűjteményének fontos részét képezi.

A második világháború kettétörte a 40-es évek elején megindult fejlődést, majd az 1950 után állami kezelésbe került az intézmény. Komáromy József és Csalog József feltárásainak leletanyaga a Jász Múzeum régészeti gyűjteményét gyarapította, és az 50-es években történt meg a ma is használatos rendszerezése a múzeum gyűjteményeinek, így a régészeti gyűjteményt is ekkor leltározták be. Első beletárolt régészeti tárgy a Csalog József Jászberény – Borsóhalma lelőhelyen előkerült középső rézkori „tejesköcsög alakú edény” volt. De Csalog József volt, aki ásott Jászdózsa – Kápolnahalmon, Jászberény – Szent Pálhalmon, és leltározta be a korábban már a gyűjteménybe bekerült régészeti lelet-együtteseket, mint a mészhomok-téglagyári és a pusztakerekudvari edénytöredékeket is.

1962-ben a Jász Múzeum betagozódott a Szolnok megyei múzeumi szervezetbe. Az önállóság elvesztése után az önálló régészeti gyűjteményt lezárták, a gyűjtőköre megszűnt a múzeumnak. A jászsági régészeti feltárásokat már Szolnokról irányították, így a Stanczik Ilona által vezetett Jászdózsa – Kápolnahalomról előkerült leletanyagok, a Jászapáti – Nagyállási-út lelőhelyen Madaras László által vezetett avar temetőfeltáráson előkerült régészeti leletanyag, vagy a Jászberény – Cseróhalmon talált vaskori anyag is mind a szolnoki múzeum gyűjteményét gazdagította.

2013-tól ismét Jászberény Város Önkormányzata lett a fenntartója a Jász Múzeumnak, és 2016-tól egy régész – muzeológussal gyarapodott a Jász Múzeum szakmai közössége. A régész szakember állományba helyezése mellett a múzeum régészeti gyűjteménye is újra megnyílt. Első újonnan bekerült régészeti tárgy egy honfoglalás-kori süvegcsúcs, melyet Hajzer Kálmán pusztamonostori lokálpatrióta ajándékozott a múzeumnak. 2016 óta a jogszabályoknak megfelelően több feltárást is végzett a múzeum. A feltárások, illetve állandó terepmunka és fémkeresős kutatások során előkerült régészeti leletanyagok mind a Jászság múltjáról való ismereteinket, mind pedig a Jász Múzeum régészeti gyűjteményét is bővítik.

Természettudományi gyűjtemény

A múzeum legfiatalabb gyűjteménye, az 1983-ban Buschmann Ferenc által létrehozott természettudományi gyűjtemény, amely jelenleg már 45.000 darab lepkét és 600 darab Jászberény környéki növényt számlál, és számtalan ritka fajt tartalmaz.

A lepkegyűjtemény a *Hazai nagylepkéink magyar nevei* című kiadvány rendszer- és nevezéktana szerint került felépítésre, magába foglalva a Magyarországon élő nagylepkefajok több mint 90%-át, de megőrizve a Jászság élővilágának egy dokumentáció-értékű szeletét.

A Jász Múzeum természettudományi gyűjteménye kezelője nyugdíjba vonulása után – szakmuzeológus hiányában – lezárásra került.